

16594

ԳՐՈՒՆՏԱՐՆԵՐ ԲՈՂՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔԻ

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՅՈՒԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

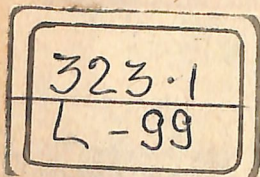
ՀԱՐՑԻ ԱՌԹԻՎ

Լեհիցովի ուսումնասիրության տարական դպրոցների
համար

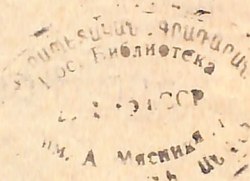
(Մ.ա. 1935 թ. յիշվող պարագրաֆների համար)

Инв. № 13942

ԲՆԱԿԱՆԱՅԻՆ ԲԱԳՈՒ—1935

86-87

03 MAY 2013

15 JAN 2010
26 SEP 2006

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՊԱՐՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՅՐ ԼԵՆԻՆԻՉՄՈՒՄ — Թեմայի համար

Ա. Զ. Գ.

Ի՞նչ բան է ազգը:

Ազգը — դա, ամենից ատաղձ, հանրությունն է, մարդկանց վերոջ հանրություն:

Այդ հանրությունը վոչ ցեղայինն է և վոչ էլ տոհմական: Այժմյան իտալական ազգը գոյացել է հռոմայեցիներից, գերմանացիներից, ետրուսկներից, հույներից, արաբներից և այլն: Փրանսիական ազգը կազմվել է գալլերից, հռոմայեցիներից, բրիտներից, գերմանացիներից և այլն: Նույնը պետք ևս ասել նաև անգլիացիների, գերմանացիների և մյուս՝ զանազան ցեղերի ու տոհմերի մարդկանցից կազմված ազգերի մասին:

Յեվ այդպես՝ ազգը — վոչ ցեղայինն է և վոչ էլ տոհմական, այլ պատմականորեն կազմված մարդկանց հանրությունն է:

Մյուս կողմից, անկասկած է, վոչ Կյուլտուսի և Սլեքտանդի մեծ պետությունները չեյին կարող ազգեր կոչվել, թեպետ և նրանք գոյացել էին պատմականորեն, կազմվել էին զանազան տոհմերից և ցեղերից: Նրանք ազգեր չեյին, այլ պատահական և քիչ կապված վամբերի խառնակույտ, վոչորք քայքայվում և միա նում էին այս կամ այն նվաճողի հաջորդությունների կամ պարտությունների կապակցությամբ:

Յեվ այդպես՝ ազգը վոչ թե պատահական և անցողական խառնակույտ, այլ մարդկանց կայուն հանրությունն է:

Բայց ամեն մի կայուն հանրություն չե, վոչ ազգ է ստեղծում: Այստորիան և Ռուսաստանը նույնպես կայուն հանրություններ են, ասկայն, վոչ վոչ նրանց ազգեր չի կոչում: Ինչո՞վ է ստարբերվում ազգային հանրությունը պետական հանրությունից: Ի միջի՝ այլոց, նրանով, վոչ ազգային հանրությունն անկարելի չե ասանց ընդհանուր լեզվի, այն ժամանակ, յերբ պե տուլթյան համալս ընդհանուր լեզուն պարտադիր չե: Չեյինք ազգ ըն Ավստրիայում և լեհերին Ռուսաստանում անհնարին կլինեյին՝ ասանց քրանցից յուրաքանչյուրի համար ընդհանուր լեզվի, մինչդեռ Ռուսաստանի և Ավստրիայի ամբողջականությունը չի

խանդարում նորանց ներսում մի ամբողջ շարք լեզուներով գոյությանը: Ուստի խհարկե, վերաբերվում և ազգային խոսակցական, և վոչ թե պաշտոնական — գրասենյակային լեզուներին:

Յեւ պղպես՝ լեզվի ընդհանրութունը՝ վորպես ազգի բնորոշ գծերից մեկը:

Այդ, իհարկե, չի նշանակում, թե տարբեր ազգեր միշտ և ամենուրեք խոսում են տարբեր լեզուներով կամ բոլոր միևնույն լեզուներով խոսողներն անպայման մի ազգ են կազմում: Ընդհանուր լեզու յուրաքանչյուր ազգի համար, բայց վոչ անպայման տարբեր լեզուներ յուրաքանչյուր ազգի համար: Չկա մի ազգ, վորը միանգամից տարբեր լեզուներով խոսի, բայց դեռ չի նշանակում, թե չի կարող լինել՝ մի լեզվով խոսող յերկու ազգ: Անգլիացիներն ու Հյուսիսային ամերիկացիները խոսում են մի լեզվով և ամերիկացիներին նրանք մի ազգ չեն կազմում: Նույնը պետք է ասել նորվեգիացիների ու դանիացիների, անգլիացիների և իրլանդացիների մասին:

Բայց ինչո՞ւ որինակ, անգլիացիներն ու Հյուսիսային ամերիկացիները մի ազգ չեն կազմում՝ չնայած ընդհանուր լեզվին:

Նախ և առաջ այն պատճառով, վոր նրանք միասին չեն ապրում, այլ պանազան տեղիտորիաներում: Ազգը կազմվում է միայն յերկարատև և կանոնավոր չլիան հետևանքով, սերնդից սերունդ մատրկանց միասին ապրելու հետևանքով: Իսկ յերկարատև միասին ապրելու անհնար է՝ անոնց ընդհանուր տեղիտորիայի: Ամերիկացիներն ու անգլիացիներն առաջ մի տեղիտորիայում, Անգլիայում ելին լնտրվում և կազմում ելին մի ազգ: Ապա անգլիացիների մի մասն Անգլիայից գաղթել է նոր տեղիտորիայի, Ամերիկա, այստեղ, նոր տեղիտորիայում, ժամանակի ընթացքում, կազմել է նոր Հյուսիս ամերիկյան ազգը: Տարբեր տեղիտորիաներ հասցրել են տարբեր ազգերի գոյացմանը:

Յեւ պղպես՝ տեղիտորիայի ընդհանրութունը՝ վորպես ազգի բնորոշ գծերից մեկը:

Բայց դա դեռ բոլորը չէ: Տեղիտորիայի ընդհանրությունն ինքն ընդ ինքյան դեռ ազգ չի տալիս: Դրա համար բացի դրանից, ազգի առանձին մասերը մի ամբողջության մեջ գոյություն ունենալու համար կապ է հարկավոր: Անգլիայի և Հյուսիսային Ամերիկայի միջև չկա այդպիսի կապ և այդ պատճառով նրանք յերկու տարբեր ազգություններ են կազմում: Սակայն Հյուսիսամերիկացիներն իրենք ել արժանի չեցին լինել ազգ կոչվելու, յեթե Հյուսիսային Ամերիկայի տարբեր անկյուններն իրար հետ կապված չլինեցին վորպես անտեսական ամբողջություն՝ չնորհիվ նրանց միջև աշխատանքի բաժանման, հարկադարձության ճանապարհների զարգացման և այլն:

Վերջենք թեկուզ հենց վրացիներին: Նախարարենորդման շրջանների վրացիներն ապրում ելին ընդհանուր տեղիտորիայում և խոսում ելին մի լեզվով, ամերիկացիներին, ճիշտն ասած՝ նրանք մի ազգ չեցին կազմում, վորովհետեւ նրանք մի ամբողջ

շարք իրարից բաժանված իշխանություններին՝ չեցին կապված միմյանց ընդհանուր անտեսական կյանքով, դարերով պատկերասրահում ելին միմյանց հետ և ավերում ելին իրար՝ միմյանց դեմ զբոսներով պարտիկներին ու թուրքերին: Իշխանությունների վաղանցիկ ու պատահական միացումը, վոր յերբեմն հաջողվում էր դրուս բերել վորեւ բարեբաղդ թագավորի՝ լավագույն դեպքում ընդգրկում էր միայն մակերևութային մարշալական շրջանը՝ արագությամբ ջախջախում ելին՝ զիջելով իշխանների քահանայությունն ու գյուղացիության անտարբերությունը: Այլ կերպ լինել չէր ել վարող՝ Վրաստանի անտեսական բաժան-բաժանության պայմաններում... Վրաստանը վորպես ազգություն, հանրեն լիկավ միայն 19-րդ դարի յերկրորդ կեսից, յերբ ճորտատիրության անկումը և յեկրի տնտեսական կյանքի աճը, հարկադարձության ուղիները զարգացում և միասին տալիքի առաջացումն աշխատանքի բաժանում՝ սահմանեցին Վրաստանի մարդերի միջև, ավերչնականապես լիարժեքի իշխանությունների անտեսական կողմացումը և նրանց կապեցին մի ամբողջության մեջ:

Նույնը պետք է ասել՝ Ֆեոդալիզմի շրջանն անցած և իրենց մոտ կապիտալիզմը զարգացրած մյուս ազգերի համար:

Յեւ պղպես՝ տնտեսական կյանքի ընդհանրութունը, տնտեսական կապվածութունը՝ վորպես ազգի բնորոշ առանձնահատկություններից մեկը:

Բայց դա դեռ բոլորը չէ: Բացի բոլոր ատաններից, պետք է նկատի առնել նաև ազգի մեջ միացած մարդկանց հոգեկան դեմքի առանձնահատկությունները: Ազգերը միմյանցից տարբերվում են վոչ միայն իրենց կյանքի պայմաններով, այլև հոգեկան դեմքով, վորն արտահայտվում է ազգային կուլտուրայի առանձնահատկության մեջ: Յեթե մի լեզվով խոսող Անգլիան, Հյուսիսային Ամերիկան ու Իրլանդիան այնուամենայնիվ կազմում են յերեք տարբեր ազգեր, ապա դրա մեջ քիչ քեր չի խաղում այն յուրահատուկ հոգեկան գրգռված, վոր մշակվել և նրանց մոտ սերնդից — սերունդ՝ գոյության տարբեր պայմանների հետևանքով:

Իհարկե, հոգեկան դրույթն ինքն ըստ ինքյան, կամ ինչպես նրան այլ կերպ ասում են — «ազգային բնութիւն» գիտողի համար հանդիսանում է մի ինչ վոր անբաժանելի, սակայն քանի վոր նա արդարապատում է կուլտուրայի, ընդհանուր ազգի յուրահատկության մեջ, — նա ըմբռնելի չէ և չի կարող անտես արվել:

Կարելի ել չկա ասելու, վոր «ազգային բնութիւն ել» ինչ վոր մի անգամ ընդմիջտ արված բան չէ, այլ փոփոխության և յենթարկվում կյանքի պայմանների հետ. բայց քանի վոր նա գոյություն ունի յուրաքանչյուր տվյալ մոմենտում, — նա իր կնիքն է դնում ազգի դեմքին:

Յեւ պղպես՝ հոգեկան դրույթի ընդհանրութունը, վոր

արտահայտվում է կուլտուրայի ընդհանրություն մեջ՝ վարպետ ազգի բնորոշ գծերից մեկը:

Այդպիսով, մենք սպասեցինք ազգի բնորոշ նշանները:

Ազգը — դա լեզվի, տեղիտարիայի, տնտեսական կյանքի և հոգեկան կազմության պատմականորեն առաջացած կայուն ընդհանրությունն է, վեր արտահայտվում է կուլտուրայի ընդհանրությամբ մեջ:

Դրա հետ ինքն ըստ ինքն հատկանալի չէ, վեր ազգը, ինչպես և յուրաքանչյուր պատմական յերևույթ, յերևույթ չէ մի-մի իմաստ ունենալին, ունի իր պատմությունը, ակնկարգը և վախճանը:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, վեր մատնանշած նշաններից միջ մեկն անհանձնելի վերցրած, բավական չէ ազգ վորոշելու համար: Դեռ ամենին. բավական է այդ տարրերից թեկուզ հենց մեկի բացակայությունը, վերաբերել ազգը դարձարի ազգ լինել:

Կարելի չէ յերևակայել մարդկանց ընդհանուր «ազգային բո մանրակույթամբ», և այնուամենայնիվ չի կարելի ասել, թե նրանք մի ազգ են կազմում, յեթե նրանք տնտեսապես անջատված են ապրում տարբեր տեղիտարիաներում, խոսում են տարբեր լեզուներով և այլն: Այդպես են, որինակ՝ ռուսական, դալի ցիալան, ամերիկական, վրացական, յեռնային հրեաները, վորոնք մեր կարծիքով միասնական ազգ չեն կազմում:

Կարելի չէ յերևակայել մարդիկ՝ ընդհանուր տեղիտարիայով և տնտեսական կյանքով, և այնուամենայնիվ նրանք մի ազգ չեն կազմի ատանց լեզվի ընդհանրություն և «ազգային բնույթի»:

Այդպես են, որինակ, գերմանացիներն ու լատվիները Մերձբալթ յան յրկրում:

Վերջապես, նորմեզիացիներն ու դանիացիները խոսում են մի լեզվով, բայց նրանք մի ազգություն չեն կազմում մյուս նշանների բացակայություն չնորհիվ:

Միայն յուր նշանների առկայությունն է մի առած՝ տալիս է մի ազգություն:

Կարող է թվալ, վեր «ազգային բնույթը» միջ թե ազգի նշաններից մեկը, այլ ազգի միակ յյակն նշանն է հանդիսանում, ընդ վերում մնացած բոլոր նշանները կազմում են ազգի դարձացման պայմանները և միջ թե նրա նշանները: Այդ տեսակետին են որի նույն, Այստիկայում հայտնի ս. դ. ազգային հարցի տեսաբաններ Ռ. Շպրինգերը և մանավանդ, Ո. Բաուերը:

Քննենք նրանց ազգի տեսությունը:

Ըստ Շպրինգերի — «ազգը — դա միասնական մտածող և միա տեսակ խոսող մարդկանց միությունն է»: Դա — «հողի» հետ չկապված՝ ժամանակակից մարդկանց խմբակի կուլտուրական հանրությունն է» (ընդգծումն իմն է):

Յեվ այդպես՝ — միասնական մտածող և խոսող մարդկանց «միությունն», վորքան ել նրանց անջատված լինեն միմյանցից, վորտեղ ել ապրեն:

Բաուերն ամենի հեռուն է գնում:

«Ի՞նչ բան է ազգը, — հարցնում է նա: Արդյոք դա լեզվի ընդհանրությունն է, վորը միացնում է մարդկանց ազգի մեջ: Բայց անգլիացիներն ու իրլանդացիները խոսում են մի լեզվով, սակայն իրենցից չեն իրարացնելով միասնական ժողովուրդ. հրեա ներն ամենեկին ընդհանուր լեզու չունեն և այնուամենայնիվ, ազգ են կազմում»:

Ուրեմն ի՞նչ բան է ազգը:

«Ազգը — դա բնավորության հարաբերական ընդհանրությունն է»: Բայց ի՞նչ բան է բնավորությունը, ամյայ դեպքում — ազգային բնավորությունը:

Ազգային բնավորությունը — դա «նշանների գումարն է, վոր տարբերում է մի ազգի մարդկանց՝ մյուս ազգի մարդկանցից, Ֆիզիկական ու հոգեկան հատկությունների կոմպլեկսը, վորը մի ազգը տարբերում է մյուսից:

Բաուերն, իհարկե, գիտե, վոր ազգային բնավորությունը յերկնից չի ընկնում և այդ պատճառով ամենացնում է.

«Մարդկանց բնավորությունը միջ այլ լինում չի բնորոշվում, յեթե միջ նրանց միմյանցից», վոր... «ազգը միջ այլ լին է, յեթե միջ միմյանցի ընդհանրություն», վորն իր հերթին վորոշվում է այն «պայմաններով, վորոնց մեջ մարդիկ արտադրում են իրենց կյանքի համար միջոցներ և բախում իրենց աշխատանքի արդյունքը»:

Այդպիսով մենք յեկանք ազգի ամենի «լրիվ» վորոշմանը, ինչպես արտահայտվում է Բաուերը:

«Ազգը, — դա՝ վիճակի ընդհանրության հողի վրա բնավորությունների ընդհանրությամբ կապված մարդկանց ամբողջությունն է»:

Յեվ այդպես՝ ազգային բնավորության ընդհանրությունը միմյանցի ընդհանրության հողի վրա՝ տեղիտարիայի, լեզվի և տեղն տեսական մյանքի միջ պարտադիր կապակցությունն առած:

Սակայն ի՞նչ է մնում այդ դեպքում ազգից: Ի՞նչ ազգային ընդհանրություն մասին կարող է խոսք լինել՝ տնտեսապես իրարից անջատված, տարբեր տեղիտարիաներում ապրող և տեղից տեղում տարբեր լեզուներով խոսող մարդկանց մոտ:

Բաուերը հրեաների մասին խոսում է, վորպես ազգի, թեպետ և նրանք «ամենեկին չունեն ընդհանուր լեզու» սակայն ի՞նչ պիտի «միմյանցի ընդհանրություն» և ազգային կապվածության մասին կարող է խոսք լինել, որինակ՝ վրացական, Դադատանի, ռուսական ու ամերիկական՝ միանգամայն միմյանցից կտրված, տարբեր տեղիտարիաներում ապրող և տարբեր լեզուներով խոսող հրեաների միջն:

Հիշյալ հրեաները, անկասկած, ընդհանուր տնտեսական ու քաղաքական մյանքով են ապրում վրացիների, դադատանցիների, ռուսների և ամերիկացիների հետ, նրանց հետ ընդհանուր կուլտուրական միջնությունում. դա իր կնիքը չգնել չի կարող նրանց

աղբալին ընտելութեան վրտա, յեթե նորանց մոտ վտրեւ ընդհա-
նուր բան մնացել է, աղբ կրորն է, ընդհանուր ծագումը և աղբա-
լին ընտելութեան մի քանի մնացորդները: Այդ բոլորն անկաս-
կած է: Բայց ինչպե՞ս կարելի չէ լրջորեն ասել, թե վտակացած
կրողական ծիւղերը և հողմահարկող հողերանական մնացորդներն
աղբում են հիշյալ հրեաների վրա ամբի ուժեղ, քան թե նրանց
չընտելատող կենդանի աղբիւր-տնտեսական և կուլտուրական մի-
ջապայքը: Չե՞ վոր միայն աղբալիս յենթադրութեամբ կայելի
յե վտակ հրեաների մասին՝ վտակեա մի աղբութեան մասին:

Ինչո՞ւ է տարբերվում աղբ դեպքում Բառերի աղբն սպիւր-
տաւարիտներէ միատիքական և ինքնագործ «աղբալին վտակ»:

Բառերն անանցանելի տաճարն և անցկացնում «աղբի տար-
բերման դժի» (աղբալին ընտելութեան) և նրանց կրողներ «արա-
մաններ» միջև անջատելով նրանց իրարից:

Բայց ինչ քան և աղբալին ընտելութեանը, յեթե վոչ կյան-
քի սրտամաների արտացոլումը, յեթե վոչ չընտելատող միջապայ-
րից ստացած՝ տարալորութեաների թանձրացումը: Ինչպե՞ս կա-
րելի չէ տաճարանակալել միայն աղբալին ընտելութեամբ, ա-
ռանձնացնելով ու կարելով այն՝ նրան ծնած հողից:

Ասաց, որինակ, ինչո՞ւ էր տարբերվում անգլիական աղբ-
հյուսիս - ամերիկյանից տառնութեանը դարու վերջում և
տառնութեանը տարբերակները, յերբ Հյուսիսային Ամերիկայի
դեռ կոչվում էր «Նոր Անգլիա»:

Համեմատելով դեպք, վոչ աղբալին ընտելութեամբ, վորովհե-
տեւ հյուսիս - ամերիկյաններն Անգլիայից դուրս յեկածներ
էին, նրանք իրենց հետ տարել էին Ամերիկա, բացի անգլիա-
կան լեզվից, նաև անգլիական աղբալին ընտելութեանը, և,
հասնելով, չէին կարող նրան աղբալիս արագ կտրցնել, թեպետ նոր
պայմանների աղբացութեան տակ, նրանց մոտ, պետք է վոր
մշակել իրենց առանձին ընտելութեանը: Յեւ այնուամենայ-
նիւ, չնայած ընտելութեան շատ կամ քիչ ընդհանրութեան,
նրանք արդեն այն ժամանակ կազմում էին Անգլիայից տառնելին
աղբ: Ըստ յերևույթին «Նոր Անգլիան», վորպես աղբ, այն ժա-
մանակ տարբերվում էր Անգլիայից, վորպես աղբից, վոչ այն-
քան տառնելին աղբալին ընտելութեամբ, կամ եւ վոչ այնքան
աղբալին ընտելութեամբ, վորքան Անգլիայից տարբեր միջա-
պայքով, կյանքի պայմաններով:

Աղբալիսով պարզ է, վոր իրականում աղբի վոչ մի միակ ըն-
դհ հասկանալի գոյութեան չունի: Գոյութեան տուն միայն հաս-
կանելիների գումար, վորոնցից աղբի համեմատութեան դեպքում
ամբի ուժեղ կրողով աղբի յե ընկնում մերթ մի հասկանալի
(աղբալին ընտելութեան) մերթ մյուսը (լեզուն), մերթ յերբոր
դը (տերիտորիան, տնտեսական պայմանները): Աղբ ներկայաց-
նում է բոլոր հասկանալիների ամբողջութեան զարգացումն ի մի-
տում:

Բառերի տեսակետը, վոր նույնացնում է աղբն աղբալին ըն-
տելութեան հետ, աղբին կտրում է հողից և դարձնում է նրան
ինչ վոր անտեսանալի ինքնամիտի ուժ: Ստացվում է վոչ թե
կենդանի ու գործող աղբ, այլ մի ինչ վոր միատիքական, անըն-
բռնելի և հանդերձալ բան: Վորովհետեւ, կրկնում եմ, որինակ
այդ ինչ հրեական աղբ է, վրացական, դադատական, ռուսական,
ամերիկական և այլ հրեաներից կազմված, վորի անդամները չեն
հասկանում միմիանց (խոսում են տարբեր լեզուներով), արդում
են յերկրագնդի տարբեր մասերում, յերբեք չեն տեսնում մի-
միանց և յերբեք հանդես չեն դալիս միասին, վոչ խաղաղ ժամա-
նակ, վոչ կռիւ: Վոչ, աղբալիս թղթի վրայի «աղբերի» համար
չի կազմում իր աղբալին ծրագրել տղիւր դեմոկրատիան: Նա
կարող է հաշիւ առնել միայն իտական աղբերին, վոր գործում
են ու շարժվում և այդ պատճառով տարիքում են հաշիւ առնել
իրենց:

Բառերն, ըստ յերևույթին, խառնում է՝ պատմական կատե-
գորիա հանդիսացող աղբ՝ աղբալիսական կատեգորիա հանդիսա-
ցող ցեղի հետ:

Սակայն, Բառերն ինքը, ըստ յերևույթին, դգում է իր դիւ-
քերի թուլութեանը: Իր գրքի ակդրում վճռական կերպով հայտա-
րարելով հրեաների մասին վորպես աղբի, Բառերը գրքի վեր-
ջում ուղղում է, հաստատելով, վոր «կապիտալիստական հաս-
րակութեանը ընդհանրապես թույլ չի տալիս նրանց (հրեաներին)
պահպանել վորպես աղբ», ձուլելով նրանց ուրիշ աղբերի հետ:
Բանից դուրս է դալիս, վոր պատճառն այն է, վոր «հրեաները
միակ դադութեան մարդ չունեն», մինչդեռ այդպիսի մարդ ու-
նեն. ու ինչպե՞ս, չէիսը, միտքը ըստ Բառերի, պետք է պահպան
վեն վորպես աղբ: Կարճ ասած, պատճառը—տերիտորիայի բա-
ցակայութեան մեջ է:

Աղբալիս դատելով, Բառերը ցանկացել է արացուցել, վոր
աղբալին ինքնալորութեանը չի կարող հրեական ընտելութեան
պահանջը լինել, բայց նա հենց դրանով անպատեհի կերպով շու-
ն է ամբի՝ տերիտորիայի ընդհանրացման լացատրման, վորպես աղ-
բի հասկանալիներից մեկի՝ իր տեսական տեսութեանը:

Սակայն Բառերն ամբի հեռուն է գնում: Իր գրքի ակդրում
նա վճռական կերպով հայտարարում է, վոր «հրեաներն ամենե-
վին ընդհանուր լեզու չունեն և այնուամենայնիւ կազմում են
աղբ»: Սակայն նա դեռ չհասած հարյուրերեսներու տղիւր յերե-
սին, արդեն միտել է Փրոնտը, նույնպես վճռական կերպով հայ-
տարարելով. «Անկասկած է, վոր վոչ մի ազգութեան հնարավոր
չէ առանց ընդհանուր լեզվի» (ընդգծումն իմն է):

Բառերն այստեղ ցանկացել է արացուցել, վոր «լեզուն — դա-
մարկեալին չիման կարևորագույն գործիքն է» բայց դրա հետ

միասին նա անդադրաբար ապացուցել և նուա՛ն ալիս, ինչ վրո՛ր ինքը չե՛ր ուղում ապացուցել, ալիսինքն. աղգի ի՛ր տեղակա՛ն տե՛սության անանկութունը, վրո՛ր բացատու՛մ և լեզվի ընդհանրու՛թյան նշանակությանը :

Այդպես և ինքն իրեն հերքում իդյարխատական թերերով կա՛րած տեսությունը :

(Ստալին — Ժողովածու «Մարքսիզմը և աղգային գաղու՛թային հարցը», 1934 թ. հրատարակութուն, էջ 4-10) :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԼԵՆԻՆԻ ՅԵՎ ՍՏԱԼԻՆԻ ՊԱՅԻԱՐԸ ՌԵՎԻԶԻՈՆԻԶՄԻ ՅԵՎ ՈՊՈՐՏՈՒՆԻԶՄԻ ԴԵՄ ՍԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄ ԲՈՐԺՈՒՍԿԱՆ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՆՉԱՆՈՒՄ — ԹԵՄԱԵԻ ԿԱՄԱՐ

„ՊԱՐԱԿՏԻՑԻԶՄՆ“ ՍԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄ

Ոպորտունիստներն առանձին յեռանդով ձանկեցին Ռոզա Լյուքսեմբուրգի ալիս առարկութունը, թե մեր ծրագրի Գրգ կեսն իրենում «դործնական» վոչինչ չի պարունակում : Ռոզա Լյուքսեմբուրգն ալիքան և հրապուրված իր ալիք առարկությամբ, վրո՛ր յերբեմն նրա մի հողվածի մի յերեսում ութ անգամ պատահում ենք ալիք «լողունգի» կրկնությանը :

«Գրգ կետը,—գրում և նա,—վոչ մի դործնական ցուցմունք չի տալիս պրոլետարիատի ամենորյա քաղաքականության համար, չի տալիս աղգային պրոբլեմներին վոչ մի դործնական լուծում» :

Քննենք ալիք առարկությունը, վոչն ալիքան և և ձևակերպ վում թե Գրգ կետը կամ ուղղակի վոչինչ չի պարտահայտում, կամ պարտավորեցնում և աջակցել բոլոր աղգային ձգտումներին :

Ի՞նչ և նշանակում դործնականություն պահանջել աղգային հարցում :

Կամ աջակցություն բոլոր աղգային ձգտումներին, կամ յուրաքանչյուր աղգի բաժանման հարցին «այո կամ վոչ» պատասխան, կամ ընդհանրապես՝ աղգային պահանջների անմիջական «իրադործելիություն» :

Քննենք «դործնականության» պահանջի ալիք բոլոր յերեք հնա՛րավոր խնատը :

Բուրժուազիան, վոչ ամեն մի աղգային շարժման սկզբում բը նախանալար նրա հեղեմուն (ղեկավար) և գուրա գալիս, դործնական և անվանում բոլոր աղգային ձգտումներին աջակցելու գոծը : Սակայն պրոլետարիատի քաղաքականությունն աղգային հարցում ինչպես և մյուս հարցերում) միայն աջակցում

և բուրժուազիային վորոշ ուղղությամբ, բայց յերկրեք չի գուգար
դիպում նրա քաղաքականությամբ: Բանավոր դասակարգը բուր-
ժուազիային աջակցում է միայն հոգուտ ազգային խաղաղու-
թյան (վորը բուրժուազիան լիովին ստալ չի վարող և վորն իրա-
գործելի չէ միայն կատարյալ դեմոկրատացման միջոցով), հո-
գուտ իրավահավասարության, հոգուտ դատակարգային պայքարի
բախտուն պայմաններ: Այդ պատճառով՝ պրոլետարիատը հենց
բուրժուազիայի պրակտիցիզմի (գործնականության) դեմ է հա-
նում սկզբունքային քաղաքականությանն ազգային հարցում,
միջոց աջակցելով բուրժուազիային միայն պայմանականորեն:
Ամեն մի բուրժուազիա ազգային գործում կամ արտոնության-
ներ է ուղղում իր ազգի համար, կամ բացառիկ ոգուտներ՝ նրա
համար: —այդ էլ վորում է «գործնական»: Պրոլետարիատը դեմ
է ամեն մի արտոնության, ամեն մի բացառականության: Նրա-
նից «պրակտիցիզմ» պահանջել՝ նշանակում է սանձը ստալ բուր-
ժուազիային, ոպորտունիզմի դիրքն ընկնել:

«Այո կամ վոչ» պատասխանը ստալ յուրաքանչյուր ազգի ան
չատման հարցին: Դա խիստ «գործնական» պահանջ է վերում:
Իսկ իրոք՝ դա անհնարելի պահանջ է, տեսականորեն՝ բնադրանքա-
կան, գործնականում՝ հանգում է պրոլետարիատը բուրժուազիա-
յի քաղաքականությանը յենթարկելուն: Բուրժուազիան միշտ էլ
իր ազգային պահանջներն անաջին կարգում է դնում: Դնում է՝
անպայմանորեն: Պրոլետարիատի համար՝ այդ պահանջները չեն
թարկված են դատակարգային պայքարի շահերին: Տեսականո-
րեն չի կարելի յերաշխավորել, թե արդյոք, ազգի անջատումը
կամարտի բուրժուազեմոկրատական հեղափոխությունը, թե՞
նրա՝ ուրիշ ազգի հետ ունեցած իրավահավասար գրգռությունը.
յերկու դեպքում էլ՝ պրոլետարիատի համար կարևոր է իր դասա-
կարգի դարգացումն ապահովել. բուրժուազիայի համար կարևոր
է դժվարացնել այդ դարգացումը, նրա խնդիրները հետ քաշելով
«իր» ազգի խնդիրները: Ուստի պրոլետարիատը անամանախա-
վում է ինքնորոշման իրավունքն ընդունելու, այսպես ասած՝ բա-
ցատական պահանջով, չերաշխավորելով վոչ մի ազգի, չապրտա-
վորելով մի քանի ստալ մյուս ազգի հաշվին:

Թող դա «գործնական» չլինի, սակայն դա իրոք ամենի յամ
է յերաշխավորում բոլոր միջոցների ամենից ամենի դեմոկրատա-
կանը. պրոլետարիատին միայն այդ յերաշխավորությունն են
հարկավոր. իսկ յուրաքանչյուր ազգի բուրժուազիային՝ հարկա-
վոր են նրա տղուտների յերաշխավորումները, անանց այլ ազ-
գերի գրգռումը նայելու (հնարավոր միջոցներին):

Բուրժուազիայի համար ամենից ամենի հետաքրքիր է գըր-
ված պահանջի «իրագործելիությունը», —այստեղից էլ՝ մյուս ազ-
գերի բուրժուազիայի հետ գործարքների մշտանջնական քաղա-
քականությունը, ի վնաս պրոլետարիատի: Իսկ պրոլետարիատի
համար կարևոր է իր դատակարգի ամրապնդումը բուրժուազիա-

յի դեմ, մասնաձևերի դատակարարությունը հետևողական դեմո-
կրատիայի ու ապրիալիզմի վորում:

Թող դա «գործնական» չլինի, սպորտունիստները համար,
բայց դա իրոք միակ յերաշխիքն է գործնականում, յերաշխիք
մեծագույն ազգային իրավահավասարության ու յազգաղու-
թյան, հակառակ թե՛ ֆեոդալների և թե՛ նացիոնալիստական բուր-
ժուազիայի:

Յուրաքանչյուր ազգի նացիոնալիստական բուրժուազիայի
տեսակետով՝ «անգործնական է»՝ պրոլետարիատի ամբողջ խնդիրն
ազգային հարցում, վորում հետև պրոլետարիատը թշնամի լինելով
ամեն մի նացիոնալիզմի՝ պահանջում են «վերացական» յիրավա-
հավասարություն, ամենապարզ արտոնությաններին սկզբունքա-
յին բացակայություն: Ռոգա Լյուքսեմբուրգն այդ բանը չհա-
կանալով՝ պրակտիցիզմի իր անխոհեմ ներդրումով՝ դնելը բո-
լորովին բաց է արել ոպորտունիստներին, անանջնապես պեսիվ
ընկրտական նացիոնալիզմի վերաբերմամբ ոպորտունիստական
գրգռումների համար:

Ինչո՞ւ վերլիկոուական: —Վորում հետև Ռուսաստանում վե-
րլիկոուները՝ ճնշող ազգ են, և, բնականաբար, ազգային տե-
սակետից՝ ոպորտունիզմն այլ կերպ կարտահայտվի՝ ճնշվածնե-
րի շարքերում և ճնշող ազգերի շարքերում:

Ճնշված ազգերի բուրժուազիան, հանում իրենց պահանջնե-
րի «գործնականության»՝ պրոլետարիատին կանչելու չէ անպայ-
ման աջակցելու իր ձգտումներին: Ամենից ամենի գործնական
բան է ուղղակի «այո» ասել այս-ինչ ազգի անջատման համար,
և միջ թե բոլոր և ամեն տեսակ ազգերի անջատման իրավունքի
համար:

Պրոլետարիատը դեմ է այդպիսի պրակտիցիզմի. նա ընդունե-
լով յիրավահավասարությունը և հավասար յիրավունք ազգային
պետություն ունենալու—նա ամենից ամենի բարձր է դնահատում
և դնում բոլոր ազգերի պրոլետարիատի դաշինքը՝ բանվորների
դատակարգային պայքարի տեսակետով՝ դնահատելով ամեն մի ազ-
գային պահանջ, ամեն մի ազգային անջատում: Պրակտիցիզմ լո-
ղունգն իրոք միայն բուրժուական ձգտումների վոչ քննադատո-
րեն ընդունելու լողունգ է:

Ընդ ասում են.—դուք պաշտպանելով անջատման յիրավուն-
քը, պաշտպանում եք ճնշված ժողովուրդների բուրժուական նա-
ցիոնալիզմը: Այդպես է ասում Ռոգա Լյուքսեմբուրգը, նրա հե-
տեմից այդպես է կրկնում ոպորտունիստ Միմկովսկին, ի դեպ,
այդ հարցի լիկվիդատորական դադալալներին միակ ներկայացու-
ղիչը՝ լիկվիդատորական թերթում:

Մենք պատասխանում ենք. վոչ, հենց բուրժուազիայի հա-
մար այստեղ կարևոր է «գործնական» միջոց, իսկ բանվորների
համար՝ կարևոր է յերկու տեսակետների սկզբունքային անանջնա-
ցումը: Ինչ չափով վոր ճնշված ազգի բուրժուազիան պայքարում
է ճնշող ազգի դեմ, նույն չափով մենք միշտ և, համենայն դեպս,

բոլորից ասելի վճարահանքներն կողմնակից ենք, վորովհետև մենք ճշմարտ ամենատեղեղ և հետևողական թշնամիներն ենք: Ինչ չափով ճնշված ազգի բուրժուազիան վառված է իր բուրժուական նացիոնալիզմի համար, մենք դեմ ենք: Պայքար ճնշող ազգի արտոնությունների ու բռնությունների դեմ և մոռ մի դան ջարտություն ճնշված ազգի կողմից՝ դեպի արտոնությունները յեղած ձգտումները:

Յեթե ազխապիտան մենք չգնենք ու անց չկացնենք անձատ փերու իրավունքի յոգունը, ապա մենք մոռ միայն բուրժուազի աջի տգտին կծառայենք, այլև ճնշող ազգի ֆեոդալիզմին ու արատյալատիքին: Այդ ատարկությունը կառուցվին վաղուց և Ռոդա Լյուքսեմբուրգի դեմ արել, և այդ ատարկությունն անվճելի յե: Ռոդա Լյուքսեմբուրգը վախենալով «ոգնել» Լեհաստանի աղքատ նախան բուրժուազիային, ռուսական մարքայատների ծրարքում անձատման իրավունքը ժխտելով՝ գործով ոգնում և սե-հարյուրական վելիկոտոններին: Եւ իսկապես ոգնում է վելիկոտոններին արտոնություններին (և ասելի վատ՝ լքան արտոնություններին) հետ ոպորտունիստական հաշտությունականությունը:

Տարբար Լեհաստանում նացիոնալիզմի դեմ մղվող պայքարով՝ Ռոդա Լյուքսեմբուրգը մոռացել և վելիկոտոնների նացիոնալիզմի մասին, թեպետ և ամենայնիկյուղարին հենց այդ նացիոնալիզմն է աշտմ, հենց նա յե սակավ բուրժուականը, բայց ասելի ֆեոդալականը, հենց նա յե դեմոկրատիայի և պրոլետարատ կան պայքարի գլխավոր արդելակը: Յարաքանչյուր ճնշված ազգության բուրժուական նացիոնալիզմի մեջ համարեմոկրատական բովանդակություն կա ճնշման դեմ և հենց այդ բովանդակությունըն է, մոր մենք անպայման պաշտպանում ենք, իստիլ առանձնացնելով դեպի իր աղքատին բացառության ձգտումը, պայքարելով յե հասկան բուրժուազիայի՝ հրեային ճնշելու ձգտման դեմ և այլն, և այլն:

Դա—«գործնական չե» բուրժուազիայի և քաղքենու տեսակետից: Դա—միակ գործնականն ու տրդբունքայինն և և դեմոկրատիային, ազատության, պրոլետարատական միությանն իսկապես ոգնող քաղաքականությունն է աղքատին հարցում:

Բոլորի համար անձատման իրավունքի ճնշումը անձատման յուրաքանչյուր կոնկրետ հարցի գնահատությունը՝ ումեն մի անի յարահարկարություն, ումեն մի արտոնություն, ումեն մի բացատում վերացնելու տեսակետից:

Վերցնենք ճնշող աղքատության դիրքը: Կարո՞ղ և աղատ լինել մի ժողովուրդ, մորը ճնշում և ուրիշ ժողովուրդներին: Վոչ: Վե իրոտուական ժողովուրդի չահերը պահանջում են պայքար մղել աղքատի ճնշման դեմ: Ընշված աղքատությունների շարժումը ճրն չելու յերկար, դարավոր պատմությունը, աղքատի ճնշման սիտ տեսնալով պրոպագանդը «բարձրագույն» դասակարգելի կողմից՝ հակադասկան խոչընդոտներ են տեղծել վելիկոտոն ժողովուրդի իր

խակ ազատության գործի համար նրա նախապաշարումների մեջ և այլն:

Վելիկոտուական սե-հարյուրականները դիտակցաբար պաշտպանում են այդ նախապաշարումները և բորբոքում են նրանց: Վելիկոտուական բուրժուազիան հաշտվում է նրանց հետ կամ համակերպվում է նրանց: Վելիկոտուական պրոլետատ իրարը չի կարող իրադործել իր նպատակները, իր համար ճանապարհ հարթել չի կարող դեպի ազատություն՝ առանց սիտեմատիկ պայքար մղելու այդ նախապաշարումներների դեմ:

Ինքնուրույն, անկախ աղքատին պետություն տեղծելն առաջիմ Ռուսաստանում մնում է միայն վորպես վելիկոտուական աղքի արտոնությունը: Մենք, վելիկոտոն պրոլետարներս վոչ մի արտոնություն չենք պաշտպանում, չենք պաշտպանում նաև այդ արտոնությունը: Մենք պայքարում ենք տվյալ պետության հողի վրա, միացնում ենք տվյալ պետության բոլոր աղքատություններին բանվորներին, մենք չենք կարող յերաշխալորել աղքատին գաղաղաման այս կամ այն ուղու համար, մենք բոլոր հարկավոր ուղիներով գնում ենք դեպի մեր դասակարգային նպատակը:

Բայց չի կարելի գնալ դեպի այդ նպատակը՝ առանց կռվելու ամեն մի նացիոնալիզմի դեմ և առանց բոլոր աղքատությունների բանվորների իրավահարկարությունը պաշտպանելու: Որինակ՝ վիճակում է արդյոք Ուկրաինային՝ կաղմել ինքնուրույն պետություն, դա կաղմում և նախորդ անհայտ 1.000 գործունեից: Յեվ, առանց դատարկ «գույակության» մործ անելու, մենք հաստատապես կողմնակից ենք այն բանին, ինչ մոր անկախած է. Ուկրաինան իրավունք ունի աղքատի պետության: Մենք հարգում ենք այդ իրավունքը, մենք չենք պաշտպանում վելիկոտոնների արտոնություններն ուկրաինացիների նկատմամբ, մենք մատաներին դատարկալում ենք այդ իրավունքը ճանաչելու մոր գով, մորեն աղքատության պետական արտոնությունների բացառման մորով:

Այն թռիչքներում, մոր ապրել են բոլոր յերկրները բուրժուական հեղափոխությունների դարաշրջանում, աղքատին պետության իրավունքի համար ընդհարումներն ու պայքարը հնարավոր են և հավանական: Մենք, պրոլետարներս, նախորդ մեզ հարաբարում ենք վելիկոտուական արտոնությունների հակառակորդներ և այդ ուղղությամբ ենք յառնում մեր ամբողջ պրոպագանդան ու ազխապիտան:

«Գործնականության» հետևից վաղելով՝ Ռոդա Լյուքսեմբուրգըն աղքատի է արել և վելիկոտուական և տատաղդի պրոլետարիատի գլխավոր գործնական խնդիրը, ամենուրա ազխապիտայի և պրոպագանդայի խնդիրն ընդգնում ամեն մի պետական-աղքատին արտոնության, հոգևոր բոլոր աղքատությունների՝ իրենց աղքատին պետությունն ունենալու միակետակ իրավունքի. նման խնդիրը մեր գլխավոր (այժմ) խնդիրն և աղքատին հարցում, մոր

լրով հետևե մենք միայն այդ ուղիով ենք պաշտպանում զեմակրտուի աշխի և բոլոր ազգայնությունների բոլոր պրոպեգանդներին իրավահաս-
վասար միության շահերը:

Թող այդ պրոպագանդան «անպորժեմական» լինի և ձեռնդրվելի
կոռուաների տեսակետից և բուրժուական ձեռնված ազգայնությունե-
րի տեսակետից (թե մեկը և թե մյուսը վորոշակի աշխ կամ վոչ
են պահանջում՝ սոցիալ-դեմոկրատներին լմեղադրելով «անորո-
շության» մեջ): Գործնականում հենց այդ պրոպագանդան, և մի
այն նա յե առահոսում մասնատների խակական դեմոկրատական և
խակական սոցիալիստական դաստիարակությունը: Միայն այդ-
պիսի պրոպագանդան և յերաջխակոում և ազգային իսողադու-
թյան ամենամեծ շանտերն Ռուսաստանում, յեթե նա միայն խա-
տարեւտ ազգային պետություն և ամենախաղաղ կերպով դանա-
դան ազգային պետությունների (և պրոբատորական դասակարգա-
յին պայքարի համար անվնաս) բաժանումը, յեթե նման բաժան-
ման հարց առաջանա:

Ազգային հարցի աշխ միակ պրոպեգանդան բաղադրականու-
թյան ավելի կոնկրետ բացատրության համար՝ քննարկենք վելի-
կոռուական լիբերալիզմի վերաբերմունքը զեպի «ազգերի ինքնու-
րոշումը» և Նոյմեդիան Շվեյցարից անհատերու որինակը:

(Լենին — յերկեսի Ժողովածու, 3-րդ հրատարակություն,
17-րդ հատոր, էջ 438-442):

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ ՌՈՒՍԿՈՄ- ԿՈՒՍԻ (Բ) 8-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՏՐՎԱԾ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄԻՑ

...Նույնը պետք և ասեմ ազգային հարցի վերաբերմամբ:
Այստեղ ևս ընկ. Բուխարինը ցանկալին իրականության տեղ և
ընդունում: Նա ասում է, թե չի կարելի ընդունել ազգերի ինք-
նորոշման իրավունքը: Ազգ՝ նշանակում է բուրժուազիա, պրոյե-
տարիստի հետ միանին: Մենք, պրոբատորներս, պետք է ինչ վոր
անարգ բուրժուազիայի ինքնորոշման իրավունք ընդունենք: Դա
վոչ մի բանի համապատասխան չէ: Վոչ, ներքեք, այդ համա-
պատասխան և նրան, ինչ վոր կա: Յեթե այդ բանը զեն գցենք,
ապա ձեղ մոտ կստացվի յերեակայնություն: Դուք ուրիշակ էք յե
րում ազգի խորքերում տեղի տանցող զինքերենցիացիայի, պրո-
բատարիստը բուրժուազիայից բաժանելու պրոպեգանդի միայն: Բայց
զեռ տեսնենք, թե ինչպես կընթանա այդ զինքերենցիացիան:

Վերջերք, ուրիշակի համար, կատարալիստական առաջավոր
յերկրների ուրիշակ հանդիսացող Գերմանիան, վորը կապիտալիզ-
մի, Ֆինլանդիան կապիտալիզմի կազմակերպության իմաս-
տով՝ Ամերիկայից բարձր եր: Նա շատ կողմից ցածր եր.
— տեխնիկայի և արտադրության կողմից, քաղաքական
կողմից, սակայն Ֆինլանդիան կապիտալիզմի կազմա-
կերպության, մոնոպոլիստական կապիտալիզմը պե-
տական — մոնոպոլիստական կապիտալիզմի վերածելու կող-
մից՝ Գերմանիան բարձր եր Ամերիկայից: Թվում է թե՛ դա նը-
մուչ է, սակայն ի՞նչ է կատարվում այնտեղ, արդյոք, չեղոտ-
վորվե՞լ է Գերմանիան պրոբատարիստը՝ բուրժուազիայից: Վոչ:
Զե՞ վոր միայն մի քանի մեծ քաղաքների մասին են հաղորդել,
թե այնտեղի բանվորների մեծ մասը զեն և չեյրեմանակամուն-
լին: Բայց դա ինչպե՞ս և պատահել: Մարտականությունների և այն
յերիցս անիմված անկախ — մենչեվիկների դաշինքի միջոցով, վոր
ամեն ինչ լաճում են և ցանկանում խորհուրդների ախտեմն ուչ-
րեկլիկայի հետ ամուսնացնել: Ահա թե ինչ է կատարվում հենց
այդ Գերմանիայում, իսկ դա չե՞ վոր առաջավոր յերկիր է:

Ընկ. Բուխարինն ասում է. «ինչնեղիս և պետք ազգերի ինք
նորոշման իրավունքը»: Յես պետք է կրկնեմ այն, ինչ վոր հակա
հառել եմ նրան, յերբ 1917 թվի ամսուն առաջարկում եր մի կողմ
գցել նվազագույն ծրագիրն ու թողնել միայն մակալումում
ծրագիրը: Այն ժամանակ յես պատասխանեցի եմ. «Մի

պարծենալով՝ դեռ կրկին չգնացած. պարծենցիր, յերբ կրկին կվե-
րադարձուստ: Յերբ կնվաճենք իշխանութիւնը և մի քիչ կապա-
սենք, այն ժամանակ մենք այդ կանենք: Մենք նվաճել ենք իշխա-
նութիւնը, մի քիչ սպասել ենք, այժմ համաձայն եմ այդ բանն
անելու: Մենք սմբողջապես սոցիալիստական շինարարութեան
մեջ ենք մտել, հետ ենք մղել առաջին հարձակումը, վոր սպաս-
նում եր մեզ, — այժմ դա տեղին կլինի: Նույնը վերաբերում է
և ազգերի ինքնորոշման իրավունքին: «Յեա միայն աշխատավոր
դասակարգերի ինքնորոշման իրավունքն եմ ուզում ընդունել».
— ասում է ընկ. Բուխարինը: Նշանակում է՝ դուք ուզում եք
ընդունել այն, վորին իրող չեն հասել վոչ մի յերկրում, բացի
Ռուսաստանից: Դա ծիծաղելի չէ:

Նայեցեք Ֆինլանդիային. — դեմոկրատական, ամենի դար-
գացած, ամենի կուլտուրական յերկիր, քան մենք: Այնտեղ
տեղի չէ ունենում պրոլետարիատի ջնջելու, չկատարումն
պրոցեսը. տեղի չէ ունենում յուրատեսակ, ամենի ցաւազնորեն,
քան մեզնում: Ֆինլանդացիք ճաշակել են Գերմանիայի դիկտա-
տուրան, այժմ ճաշակում են Անտանտի դիկտատուրան, և չնոր-
հիմ աշն բանի, վոր մենք ընդունել ենք ազգերի ինքնորոշման
իրավունքը, այնտեղ չկատարումն պրոցեսը դուրացիվել է: Յեա
բայ՝ եմ հիշում այն դեպքը, յերբ յեա պետք ունեցաւ Սմոլնիյում
գրութիւն տալ Սիլիստովուդին, — վոր թարգմանաբար նշանա-
կում է «խողի գլուխ ունեցող», — Ֆինլանդական բուրժուազիա-
յի այդ ներկայացուցչին, վորը դահլճի դեր եր խաղացել: Նա
սիրալիր կերպով իմ ձեռքը սեղմեց, մենք կոմպլիմենտներ ասա-
ցինք: Ինչքան վատ եր դա: Բայց պետք եր այդ բանն անել, վո-
րովհետեւ այն ժամանակ այդ բուրժուազիան խաբում եր ժողովրդ
դին, խաբում եր աշխատավոր մասսաներին՝ թե մոսկալները չո-
վինիստներ են, վելիկոուսները ցանկանում են խեղդել Ֆինլան-
դացիներին: Պետք եր այդ բանն անել:

Իսկ մի՞թե յերեկ պետք չեղաւ նույնն անել Բաշկիրիայի
հանրապետութեան վերաբերմամբ: Յերբ ընկ. Բուխարինն ասաց,
«կարելի չէ վոմանց համար այդ իրավունքն ընդունել», յեա
նույնիսկ այդպես ել գրել եմ, վոր նրա այդ ցուցակի մեջ մտել
են հոտենատները, բուժմենները, հնգկացիները: Այդ թվարկում
ներք յսելով՝ յեա մոտածում էյի, ինչպե՞ս է, վոր ընկ. Բուխարի
նր մոռացել է մի փոքրիկ մանրուք, մոռացել է բաշկիրներին:

Ռուսաստանում բուժմեններ չկան, հոտենատների մասին նույն
պես չեմ լսել, վոր պահանջ դնելին ինքնավար հանրապետութիւն
ունենալու, սակայն մեզնում կան բաշկիրներ, կիրգիզներ, մի
ամբողջ շարք ուրիշ ազգեր, և նրանց վերաբերմամբ մենք չենք
կարող ճանաչումը մերժել: Մենք այդ բանը մերժել չենք կարող
նշանակին Ռուսաստանի կարգութեան ասհմաններում ապրող վոչ
մի ժողովուրդի: Նույն իսկ յենթադրենք թե բաշկիրները կուս-
պարէին չահարծողներին և մենք ել նրանց կոզնէրիք այդ

բանն անելու, սակայն այդ բանը կարելի չէ միայն այնտեղ անել,
վորտեղ հեղաշրջումը լիովին հասունացել է, և դա պետք է ա-
նել զգուշութեամբ, վորպէսզի մեր միջամտութեամբ չկանգնեց-
նենք պրոլետարիատի դիֆերենցիացիայի այն իսկ պրոցեսը, վո-
րը մենք պետք է արագացնենք: Հասաւ վրձն պետք է ասենք այն-
պիսի ժողովուրդներին վերաբերմամբ, ինչպես կիրգիզները, սար-
թեր, վորտեղ մինչև այժմ իրենց մոլլաների ազգեցութեան տասկ
են դնում: Մեզնում, Ռուսաստանում, բնակչութիւնը տեղտեղ
ներք հետ յերկար ժամանակ փորձ ունենալուց հետո՝ մեզ ոչ-
նեցին նրանց դեմ նետելու: Բայց դուք պետք, թե ինչպես վատ
կենտադրութիւնը քաղաքացիական ամուսնութեան մասին տրամա-
դակեցաւ: Այդպէս, մենք կարող ենք մոտենալ այդ սարթերին
դեկրետը: Մարդը, մենք կարող ենք մոտենալ այդ սարթերին
ու ասել. — «Մենք դեն կնետենք ձեր չահարծողներին»: Այդ
անել չենք կարող, վորովհետեւ նրանք ամբողջապես յենթակա յեն
իրենց մոլլաներին: Այստեղ պետք է սպասել տրամադ զար-
գանալուն, պրոլետարիատի բուրժուական տարրերից չեղարկու-
վելուն, վոր անխուսափելի չէ:

Ընկ. Բուխարինն սպասել չի տալով: Նրան համակում է
անհամբերութիւնը. «Ինչո՞ւ համար: Յերբ մենք ինքներս տա-
սարեցինք բուրժուազիան, խորհրդային իշխանութեան և պրոլե-
տարիատի դիկտատուրա հայտարարեցինք, ինչո՞ւ համար այդ-
պես անենք»: Դա ներգործում է քաջալերող կոչի պես, մեր ու-
ղու ցուցմունքն է բովանդակում, բայց յեթե միայն այդ հայտա-
րարենք ծրագրում, ապա վոչ թե ծրագիր կատարվի, այլ թող-
ցիկ: Մենք կարող ենք հայտարարել խորհրդային իշխանութիւն
և պրոլետարիատի դիկտատուրա ու կատարյալ արհամարհանք
դեպի բուրժուազիան, ինչպէս նա հազար անգամ արժանի չէ.
բայց ծրագրում պետք է քաջարձակ ճշտութեամբ այն գրել, ինչ
վոր կա: Այն ժամանակ՝ մեր ծրագիրն անժխտելի չէ:

Մենք կամենում ենք ճշտորոշ դասակարգային տեսակետի
վրա: Ի՞նչ, ինչ վոր գրում ենք ծրագրում, ընդունումն է այն բա-
նի, ինչ իրող պատահել է այն նպոխայից հետո, յերբ մենք ազգի
ինքնորոշման մասին դրել ենք առհասարակ: Այն ժամանակ դեռ
պրոլետարիական հանրապետութիւն չեն յեղել: Յերբ նրանք յե-
րեկացել են և միայն այն չափով, ինչ չափով վոր յերեկացել են,
մենք կարող եյինք գրել, ինչ վոր գրել ենք այստեղ, — «խորհր-
դային տիպով կազմված պետութիւնների ֆեդերատիվ միացու-
թիւն»: Խորհրդային տիպը՝ դեռ խորհուրդներ չեն, ինչպես վոր
կան Ռուսաստանում, բայց խորհրդային տիպը միջազգային է
դառնում: Միայն այդ կարող ենք ասել: Հեռուն գնալ, մի քայլ
հեռու, մի մազ հեռու՝ արդեն տիպը կլինի, տատի և պետք չի
զա ծրագրի համար:

Մենք ասում ենք. — պետք է հաշիւ անել այն բանը, թե
տրամադ զգուշ վոր աստիճանի վրա յէ կանգնած միջազգայա-
նից դեպի բուրժուական դեմոկրատիա, և բուրժուական դեմո-
կրատիայից՝ դեպի պրոլետարիական դեմոկրատիա անցնող ճանա

սրահին: Դա բացարձակապես ճիշտ է: Ի՞նչու ասեցին իրավունք ունեն ինքնորոշման: Հատենադատները և բուլժենները մասին հասկանալիս խոսել չարժե: Յեկըրազեղի վրայի ամբողջ բնակչությունը հակադրական մեծամասնությունը համարողներն ինն տասներորդականը, զուցե 95 տոկոսը՝ հարմար և զարկ առնող բնութագրմանը, վորովհետև բոլոր յեկըրները միջնադարյանից դեպի բուրժուական դեմոկրատիա, կամ բուրժուականից դեպի պրոլետարական դեմոկրատիա տանող ճանապարհի վրա յեն գտնվում: Այդ ճանապարհը կատարելապես անխառնափնյի չէ:

Այնչին ասել չի կարելի, վորովհետև դա սխալ կլինի, վորովհետև դա այն չի լինի, ինչ վոր կա: Դեն նետել ազգերի ինքնորոշումն ու զենել աշխատավորների ինքնորոշումը՝ միանգամայն սխալ և, վորովհետև աշխարհի դրվածքը հաշվի չի առնում այն բանը, թե ինչպիսի դժվարություններ, ինչպիսի գաղափարաբանություններով և ընթանում չեկրտավորումն՝ ազգերի ներսում: Գերմանիայում դա այլ կերպ և ընթանում, քան մեզում: Վորտը կողմից ասվելիս արագ, իսկ վորտը կողմից՝ ասվելիս դանդաղ և արդյունաբերական ուղիով: Մեզում մի աշխարհի հրեշտակաբան գաղափար, ինչպես խորհրդակցություն և լուսնակալության լծորդումն է, վոր մի կուսակցություն չի ընդունել: Չե՞ վոր մենք պետք է աշխատակցության հետքեր: Այժմ արդեն չեկրեմանակամները մեր մասին ասում են, թե ուղիվ էք նվաճել Գերմանիան: դա, իհարկե, ծիծաղելի չէ, ցնդարանություն: Սակայն բուրժուական ունի իր շահերն ու իր մասնավոր, վորտը հարցումը միջոցառվոր տրիանգլներով աղաղակում է աշխատանք և վիրտուն իր շահերի համար՝ պաշտպան և հանդիսանում նրան: Տեսեք, բուլժենները մեծ բանակ ունեն, և նրան ուղղում են նվաճման միջոցով՝ իրենց բուլժենիկովը հաստատեն Գերմանիայում: Գերմանիայի բախաղույն մարդիկ, — ապարտակյանները, — մեզ ցուցմունք են տվել, թե գերմանական բանվորներին՝ կոմունիստներին դեմ են գրգռում, թե, մի տեսեք, վորքան վատ է բուլժեններին մոտ: Իսկ ասել, թե մեզ մոտ չատ լավ է, չենք կարող: Յե՛վ ահա այնպիսի մատառներ վրա ներդրում են այն առարկություններ, թե պրոլետարատ կան հեղափոխություն Գերմանիայում՝ նույնպիսի անկարգություններ և նշանակում, ինչպես Ռուսաստանում: Մեր անկարգությունները՝ մեր ձգձգվող հիմնադրությունն է: Մենք կոմունենք կատարելի դժվարությունների դեմ, պրոլետարական դիկտատուրա ստեղծելով մեզ մոտ: Բանի վոր բուրժուական, կամ ել մանր — բուրժուական, կամ թե գերմանական բանվորների թեկուզ մի մասը գա՛նվում է այն խրտվիթվից ազդեցություն տալ, թե «բուլժենները ցանկանում են բռնություն հաստատել իրենց կարգերը», ապա մինչև աշխատանքի աշխատավորներին ինքնորոշում» ֆորմուլան չի թեթեւացնի դրովժունը: Մենք բանն այնպես պետք է գնենք, վոր գերմանական սոցիալ-դեմոկրատները չկարողանան ասել, թե բուլժենները վերջինիս են

վաթարթում իրենց ունիվերսալ սխառնը, վոր կարծես թե կարելի չէ կարմիր բանակայինների սխառնը մոտենել: Այդպես ել կարող և դուրս գալ՝ ազգերի ինքնորոշման ազդուներ ժխտելու տեսակետով:

Մեր ծրագրերը չարժեք և խոսի աշխատավորներին ինքնորոշման մասին, վորովհետև դա սխալ է: Մեր ծրագրերն այն պետք է ասի, ինչ վոր կա: Բանի վոր ժողովուրդները միջնադարից դեպի բուրժուական դեմոկրատիա և բուրժուական դեմոկրատիայից դեպի պրոլետարական դեմոկրատիա տանող ճանապարհի տարբերատար ճաններին վրա յեն կանգնած, ապա բացարձակապես ճիշտ է մեր ծրագրի աշխատակցությունը: Այդ ճանապարհին մենք չափազանց չափ ենք վորտապուրջներ ունեցել: Յուրաքանչյուր ազգ պետք է ինքնորոշման իրավունքը տառնա և աշխատավորների ինքնորոշմանը: Ֆինլանդիայում պրոլետարատի բուրժուականից անջատվելու պրոցեսը դարձանալի ցայտուն, ուժեղ, խոր և ընթանում: Համենայն դեպս՝ այնտեղ ամեն բան այնպես չարտի ընթանա, ինչպես մեզում: Յեթե մենք ասենք, թե վոր մի ֆինլանդական ազգ չենք ճանաչում, այլ միայն աշխատավոր խառնանքը՝ դա ամենապատշաճ բանը կլինի: Չի կարելի ճանաչել այն, ինչ վոր կա. յեղածն ինքը կլատիվ, վոր իրեն ճանաչեն: Պրոլետարատի ու բուրժուականի տարաձայնումը դանադան յեկըրներում յուրահաստակ աղիքներով և ընթանում: Այդ ուղիով մենք պետք է գործենք ամենազգույշ կերպով: Առանձնապես պետք է զգույշ լինենք դանադան ազգերի վերաբերմամբ, վորովհետև չկա մի ասիլի վատ բան՝ քան դեպի ազգը ցույց տված անխառնությունը: Լեհաստանում պրոլետարատի ինքնորոշում և տեղի ունենում: ահա վարչապետի բանվորական խորհրդի պատգամավորների կազմին վերաբերող վերջին թվերը. — լեհական սոցիալ-դեմոկրատներին՝ 333, կոմունիստներին՝ 297: Դա ցույց է տալիս, վոր այնտեղ, ըստ մեր հեղափոխական որացույցի՝ արդեն հեռու չի Հոկտեմբերը: Դա՛ կամ 1917 թվի ոգոտություն է, կամ ել՝ տեսնումքերը: Բայց ստա՛վենք՝ դեռ չի հրատարակված մի այնպիսի դեկրետ, վոր բոլոր յեկըրները պարտավոր են ապրել ըստ բուլժենիկյան հեղափոխական որացույցի, իսկ յեթե հրատարակվել ել, ապա չեկր կատարվի: Յե՛վ յեկըրորդը՝ այժմ բանն այնպես է, վոր լեհական բանվորներին մեծամասնությունը, ասիլի առաջավոր, քան մեր բանվորները, ասիլի կուլտուրական՝ կանգնած և սոցիալ-պաշտպանողական նույն, սոցիալ-պատրիոտիզմի տեսակետի վրա: Պետք է սպասել: Այստեղ չի կարելի խոսել աշխատավոր մասնանների ինքնորոշման մասին: Մենք պետք է աշխատավորումը քարոզենք. աշխատանքի տնայնի, ասկայն մագալակի կատարած չկա, թե չի կարելի հենց այժմ ընդունել լեհ ազգի ինքնորոշումը: Դա պարզ է: Լեհական պրոլետարատի շարժումը նույն ճանապարհով և գնում, ինչպես մերը, գնում է դեպի պրոլետարատի դիկտատուրա

բա, ստիպեցն վուչ աշնայեա, ինչպէս Ռուսաստանում: Յեւ թանկութիւններին աշնայեա նրանում են վախեցնում, թե մոտակները, վեղիկո ուռաները, վորոնք միշտ ճնշել են լեհերին, ուղում են Լեհաստան մտցնել վեղիկոուսական շովինիզմը՝ կոմունիզմի անունով զորակրկած: Բռնութեան միջոցով չի աղմուսացւում կոմունիզմը: Լեհացի կոմունիստներին մի լավագույն ընկերոջ, յերբ նրան առաջի, թե «դուք այլ կերպ կանեք», պատասխանեց. «վուչ, մենք նույնը կանենք, բայց ավելի լավ կանենք, քան դուք»: Այդպիսի առարկութեան դեմ յես ուղղակի վուչինչ չկարողացա հակադասուել: Պետք է հնարավորութեան տալ կատարել համեստ ցանկութեանը, — ավելի լավ խորհրդային իշխանութեան շինել, քան մերը: Ձի կարելի հաշիւ չառնել, վոր աշնայեա ճանապարհը վորք ինչ յուրատեսակ է ընթանում, և չի կարելի առել. — «կորչի աղ դերի ինքնորոշման իրավունքը: Մենք միմիայն աշխատաւոր մասսաներին ենք ինքնորոշման իրավունք տալիս»: Այդ ինքնորոշումը չառ բարդ ու դժվարին ճանապարհով երթանում: Այդպիսին չկա վուչ մի տեղ, բացի Ռուսաստանում, և պետք է մյուս յերկրներում զարգացման բոլոր շրջանները նախատեսելով՝ վուչինչ չդեկլարացնել Մոսկովայից: Ահա թե ինչու այդ առաջարկութեան սկզբունքով անընդունելի յե:

(Լենին, Յերկերի ժողովածու, 3-րդ հրատ., հատ. 24-րդ, յեր. 135-139):

405

Арм.
3-3855₂

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ РАБОЧИЙ МАТЕРИАЛ
к вопросу
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ВОПРОС
для начальных школ по изучению ленинизма
(к первому и второму занятию)

АзПАРІЗДАТ

БАКУ—1935 г.

Аз. 1935 г.
Акт № 171
Вкладн. л. —